

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

E-PORADNIK POWIATU CHEŁMSKIEGO

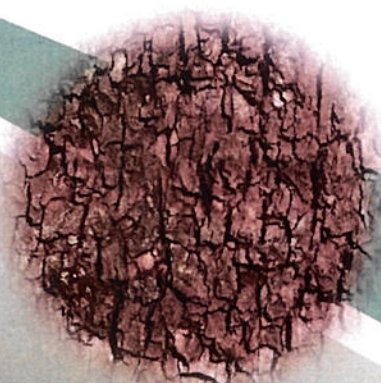
WYDANIE I

pomocprawna.oic.lublin.pl
www.powiat.chelm.pl
www.oic.lublin.pl

Polska Fundacja Ośrodków
Wspomagania Rozwoju Gospodarczego
„OIC Poland” w Lublinie

Wydawca:

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego „OIC Poland” z siedzibą w Lublinie,
ul. Gospodarcza 26
20-213 Lublin
e-mail: sekretariat@oic.lublin.pl
<http://www.oic.lublin.pl>

Publikacja bezpłatna.

E-Poradnik przygotowany w ramach umowy nr 76.2018 z dnia 31.12.2018r zawartej z POWIATEM CHEŁMSKIM pod tytułem: Powierzenie prowadzenia dwóch punktów nieodpłatnej pomocy prawnej w powiecie chełmskim w 2019 roku.

Realizator Projektu:

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego „OIC Poland” z siedzibą w Lublinie

ul. Gospodarcza 26, 20-213 Lublin

www.oic.lublin.pl

Polska Fundacja Ośrodków
Wspomagania Rozwoju Gospodarczego
„OIC Poland” w Lublinie

Praca zbiorowa

Autorzy:

Anna Szynal – Radca Prawny
Anna Denis – Radca Prawny
Zofia Ignatiuk - Kuźma – Radca Prawny
Michał Marciniak – Radca Prawny
Justyna Łataś-Dęga – Radca Prawny

Lublin, kwiecień 2019

Spis treści

1. Wprowadzenie – nieodpłatne porady prawne, edukacja prawna	3
2. Ustawowy ustrój majątkowy małżonków – zagadnienia ogólne	5
3. Ogólna charakterystyka umownych ustrojów majątkowych pomiędzy małżonkami	8
4. Prawa i obowiązki małżonków	11
5. Sądowy podział majątku po rozwodzie z uwzględnieniem nieruchomości obciążonej hipoteką ...	14
6. Przestanki obowiązku alimentacyjnego na rzecz wnuków	18
7. Sposoby przyjęcia i odrzucenia spadku.	22
8. Podatkowe konsekwencje sprzedaży nieruchomości otrzymanej w spadku – zmiana przepisów obowiązująca od 01.01.2019 r.	24
9. Przestanki ubezwłasnowolnienia całkowitego i częściowego	26

1. Wprowadzenie – nieodpłatne porady prawne, edukacja prawna

Nieodpłatna pomoc prawna i edukacja prawna świadczona jest zgodnie z ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej.

Miejsca świadczenia pomocy:

I punkt

Dzień tygodnia	Godziny	Miejsce
Poniedziałek	09.30 - 13.30	Urząd Gminy Dubienka, ul. 3 Maja 6
Wtorek	09.30 - 13.30	Urząd Gminy Dorohusk, ul. Niepodległości 50
Środa	07.30 - 11.30	Urząd Gminy Wojślawice, ul. Rynek 30
Czwartek	08.30 - 12.30	Urząd Gminy Białopole, ul. Chełmska 1
Piątek	11.15 - 15.15	Urząd Gminy Żmudź, ul. Kasztanowa 22

II punkt

Dzień tygodnia	Godziny	Miejsce
Poniedziałek	08.00 - 12.00	Starostwo Powiatowe w Chełmie pl. Niepodległości 1
Wtorek	08.00 - 12.00	Starostwo Powiatowe w Chełmie pl. Niepodległości 1
Środa	08.00 - 12.00	Starostwo Powiatowe w Chełmie pl. Niepodległości 1
Czwartek	08.00 - 12.00	Starostwo Powiatowe w Chełmie pl. Niepodległości 1
Piątek	07:00- 11:00	Starostwo Powiatowe w Chełmie pl. Niepodległości 1

Zapisy na wizyty:

Termin wizyty ustalany jest telefonicznie pod nr **82/562-75-07**

Na jaką pomoc możemy liczyć?

Nieodpłatna pomoc prawna obejmuje:

- ✓ poinformowanie o obowiązującym stanie prawnym
- ✓ oraz o przysługujących prawach i obowiązkach, w tym
- ✓ w związku z toczącym się postępowaniem przygotowawczym, administracyjnym, sądowym lub sądowoadministracyjnym,
- ✓ wskazanie sposobu rozwiązania problemu prawnego,

- ✓ przygotowanie projektu pisma w tych sprawach, z wyłączeniem pism procesowych w toczącym się postępowaniu przygotowawczym lub sądowym i pism w toczącym się postępowaniu sądowoadministracyjnym,
- ✓ sporządzenie projektu pisma o zwolnienie od kosztów sądowych lub ustanowienie pełnomocnika z urzędu w różnych rodzajach postępowań,
- ✓ nieodpłatną mediację (świadczona od roku 2020).

Nieodpłatna pomoc prawna nie obejmuje spraw związanych:

- ✓ z prowadzeniem działalności gospodarczej, z wyjątkiem przygotowania do rozpoczęcia tej działalności.

Kto może skorzystać?

Z porad może skorzystać każda osoba, której nie stać na odpłatne porady i która złoży stosowne oświadczenie.

Inne informacje

Porady co do zasady udzielane są podczas osobistej wizyty w punkcie porad. Osobom, które ze względu na niepełnosprawność ruchową nie są w stanie przybyć do punktu lub osobom doświadczającym trudności w komunikowaniu się – po uprzednim zgłoszeniu ww. faktu pod wskazany nr telefonu oraz złożeniu ww. oświadczenia wraz ze wskazaniem okoliczności uzasadniających udzielenie porady poza punktem – może zostać udzielona porada za pomocą środków porozumiewania się na odległość w umówionym terminie.

Edukacja prawna

Edukacja prawna jest procesem ustawicznym, prowadzonym wobec obywateli w każdym wieku. Edukacja młodzieży szkolnej obejmuje wiedzę na temat podstawowych praw oraz obowiązków, funkcjonowania profilaktyki i zwalczania przestępstw a także funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Ma ona na celu zapobieganie wykluczeniu prawnemu w dorosłym życiu oraz uwrażliwieniu na potrzebę zachowania porządku prawnego.

Szczególne wartości w edukacji prawnej mają metody aktywizujące oraz zajęcia praktyczne poruszające zagadnienia prawne. Pozwalają one uczniom skonfrontować ich dotychczasowe doświadczenie i poglądy z uniwersalnymi wartościami oraz literą prawa. To wyposaża ich w wiedzę i kształtuje umiejętność rozwiązywania problemów.

2. Ustawowy ustrój majątkowy małżonków – zagadnienia ogólne

Zawarcie związku małżeńskiego powoduje nie tylko skutki w obrębie sfery osobistej małżonków, ich praw i obowiązków, ale także znacząco wpływa na ich sytuację majątkową.

Zgodnie z art 31 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami z mocy prawa wspólność majątkowa (wspólność ustawowa), o ile małżonkowie nie postanowią inaczej mocą odrębnej umowy regulującej ich stosunki majątkowe. Tym samym poza, istniejącymi wcześniej majątkami żony i męża, zostaje wyodrębniony dodatkowy majątek obojga małżonków, obejmujący przedmioty majątkowe nabyte przez oboje małżonków lub przez jednego z nich w trakcie trwania małżeństwa, jak również dochody uzyskiwane przez każdego z małżonków. Wskutek tego, z chwilą zawarcia małżeństwa pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej, środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego, a także dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków nie należą już wyłącznie do małżonka, który osiąga powyższe dochody, ale zaliczają się do majątku wspólnego. W sprawach dotyczących powyższego majątku oboje małżonkowie posiadają równe prawa do decydowania i nie ogranicza tego prawa okoliczność osiągania przez jednego z małżonków dochodu w niższej wysokości lub nieosiągania go wcale. Każdy z małżonków może więc dysponować majątkiem wspólnym w sprawach dotyczących bieżących sprawach życia codziennego lub zmierzających do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny. Ponadto każdemu z małżonków przysługuje prawo samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym. Powyższe uprawnienie jest jednak ograniczone możliwością wniesienia przez drugiego małżonka sprzeciwu do zamierzonej czynności zarządu. Ograniczenie to nie dotyczy czynności w bieżących sprawach życia codziennego lub zmierzającej do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny albo podejmowanej w ramach działalności zarobkowej (w ramach prowadzonego przez małżonka przedsiębiorstwa).

Niezależnie od powyższego małżonek zamierzający dokonać czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu czyli prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia, oddania do używania (dzierżawy) nieruchomości lub prawa rzeczowego należącego do majątku wspólnego, darowizny z majątku wspólnego (z wyjątkiem drobnych darowizn) winien uzyskać zgodę drugiego małżonka wyrażoną przed dokonaniem czynności lub po jej dokonaniu jako jej potwierdzenie. Forma wyrażenia takiej zgody zależy od formy w jakiej dokonuje się czynność stanowiącej przedmiot zgody. W przypadku więc gdy dokonanie czynności wymaga formy aktu notarialnego (nabycie, zbycie nieruchomości) zgoda również winna być wyrażona w tej formie. Czynność, na którą nie wyrażono zgody jest nieważna.

W przypadku jednak gdy jeden z małżonków odmawia zgody wymaganej do dokonania czynności, albo jeżeli porozumienie z nim napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody,

drugi małżonek może zwrócić się do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności. Sąd udziela zezwolenia, jeżeli uzna iż dokonania czynności wymaga dobro rodziny.

Konsekwencją zasady współdecydowania o majątku wspólnym jest wspólna odpowiedzialność (majątkiem wspólnym) za zobowiązania zaciągnięte przez drugiego małżonka w bieżących sprawach życia codziennego lub zmierzających do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny. Dodatkowo w sytuacji gdy małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, wierzyciel również może żądać zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków.

W czasie trwania wspólności ustawowej żaden z małżonków nie może żądać podziału majątku wspólnego. Nie może również rozporządzać udziałem w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku.

Jak wskazano w pierwszej części artykułu po zawarciu małżeństwa zostają wyodrębnione trzy ustroje majątkowe- majątek wspólny- charakteryzowany powyżej, a także majątki osobiste żony i męża. Katalog składników majątkowych należących do majątku osobistego każdego z małżonków został wymieniony w art. 33 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W tym opracowaniu ograniczę się jedynie do najważniejszych. Podstawowymi składnikami majątku nienależącymi do wspólności majątkowej są przedmioty majątkowe nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej (czyli przed zawarciem związku małżeńskiego), przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę (chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił), przedmioty majątkowe służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków, przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków i przedmioty uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, za wyjątkiem renty należnej poszkodowanemu małżonkowi z powodu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej. W tym miejscu należy wskazać, iż przedmioty zwykłego urządzenia domowego służące do użytku obojga małżonków są objęte wspólnością ustawową także w wypadku, gdy zostały nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił.

Wskazany wyżej majątek osobisty stanowi wyłączną własność każdego z małżonków, co do którego drugi małżonek nie posiada żadnych praw. Każdy z małżonków dysponuje więc nim samodzielnie, bez udziału małżonka. Przypomnieć jednak należy, iż jeśli z powyższego majątku osiągane są dochody należą one do majątku wspólnego.

Wyłącznie z majątku osobistego, a także z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez małżonka z innej działalności zarobkowej zaspokajane są wierzytelności istniejące przed powstaniem wspólności majątkowej, zobowiązania zaciągnięte bez zgody drugiego małżonka a także wierzytelności powstałe w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa przez jednego z małżonków.

Ustrój małżeńskiej wspólności ustawowej ustaje w następujących okolicznościach:

- 1) w razie zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej;
- 2) w przypadku rozwodu lub unieważnienia małżeństwa;
- 3) w przypadku powstania między małżonkami rozdzielności przymusowej;
- 4) w razie śmierci jednego z małżonków.

Po ustaniu wspólności majątkowej co do zasady oboje małżonkowie mają równe udziały w majątku wspólnym, jednakże każde z nich może żądać ustalenia nierównych udziałów. Po ustaniu wspólności na małżonkach ciąży również obowiązek zwrotu wydatków i nakładów poczynionych z majątku wspólnego na majątek osobisty każdego małżonka a także zwrotu wydatków i nakładów, poczynionych z majątku osobistego na majątek wspólny. Powyższe żądania rozstrzyga Sąd Rejonowy właściwy dla miejsca położenia majątku małżonków.

Autor: Anna Szynal – Radca Prawny

3. Ogólna charakterystyka umownych ustrojów majątkowych pomiędzy małżonkami

W wyniku zawarcia związku małżeńskiego, z mocy ustawy powstaje między małżonkami ustrój wspólności ustawowej, uregulowany w sposób wyczerpujący w art. 31 do 46 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Jest to ustrój preferowany przez ustawodawcę, jednakże małżonkowie mają prawo do uregulowania swoich stosunków majątkowych istniejących po zawarciu związku małżeńskiego odmiennie niż przewiduje ustawodawca. W tym celu konieczne jest zawarcie w formie aktu notarialnego małżeńskiej umowy majątkowej, w której można wspólność ustawową rozszerzyć lub ograniczyć albo ustanowić rozdzielność majątkową lub rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków. Umowa taka może zostać zawarta przed zawarciem małżeństwa, lub w jego trakcie. W drugim przypadku skutkuje to zastąpieniem ustroju ustawowego wskazanego wyżej, ustrojem wynikającym z umowy majątkowej małżeńskiej. Należy przy tym wskazać, iż choć umowa może zostać zawarta w każdym czasie, nie może mieć ona mocy wstecznej czyli obowiązuje najwcześniej od dnia jej zawarcia (małżonkowie mogą w umowie wskazać późniejszą datę obowiązywania).

Przechodząc do kwestii treści umowy majątkowej, to strony nie mają jednak pełnej swobody jej kształtowania, a wybór w zasadzie ogranicza się do czterech rodzajów takich umów, mianowicie

1. umowa rozszerzająca wspólność ustawową
2. umowa ograniczająca wspólność ustawową
3. umowa ustanawiająca rozdzielność majątkową
4. umowa ustanawiająca rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków

Ad. 1

Na mocy umowy rozszerzającej wspólność ustawową strony mogą przewidzieć, że do majątku wspólnego wejdą przedmioty majątkowe, które w ustroju ustawowym, należą do majątku osobistego każdego z małżonków. Rozszerzenie wspólności nie może jednak obejmować wszystkich przedmiotów należących dotąd do majątku osobistego. Katalog składników, które bez względu na postanowienia małżonków, nie mogą przynależeć do majątku wspólnego wskazany jest w art 49 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Tytułem przykładu należy wskazać przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę które, o ile spadkobierca lub darczyńca nie postanowił inaczej, zawsze należą do majątku osobistego małżonka. Tak więc wspólność można rozszerzyć na składniki majątku niewskazane w art. 49 KRiO, w szczególności na przedmioty nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej; służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków; uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków; uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; prawa autorskie i inne.

Rozszerzenie powyższe nie chroni majątku wspólnego przed roszczeniami wierzyciela, którego dłużnikiem jest jeden z małżonków. Jeżeli wierzytelność powstała przed rozszerzeniem wspólności, taki wierzyciel, może żądać zaspokojenia także z tych przedmiotów majątkowych, które należałyby do majątku osobistego dłużnika, gdyby wspólność majątkowa nie została rozszerzona.

Jeśli chodzi o zasady zarządu majątkiem wspólnym, odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania, a także skutki ustania wspólności odpowiednio stosuje się przepisy regulujące ustroj ustawowy (art 35- 46 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Po ustaniu wspólności udziały małżonków co do zasady są równe. Każdemu z małżonków, analogicznie jak w przypadku ustroju ustawowego, przysługuje jednak prawo żądania przez Sąd ustalenia nierównych udziałów.

Ad. 2

Na mocy umowy ograniczającej wspólność ustawową strony mogą ustalić, że do majątku wspólnego małżonków nie wejdą przedmioty majątkowe, które do tego majątku weszłyby w ustawowym ustroju majątkowym. Ze wspólności można wyłączyć m. in. pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków, dochody z majątku wspólnego, dochody z majątku osobistego każdego z małżonków. Ustawodawca nie wskazuje jaki przedmioty nie mogą zostać wyłączone z majątku wspólnego. Należy więc stwierdzić, iż takiego ograniczenia nie ma. Jednakże dla istnienia takiego ustroju majątkowego niezbędne jest aby strony pozostawiły przynajmniej jeden przedmiot jako składnik majątku wspólnego. W umownym ustroju wspólności ograniczonej, tak jak w ustroju ustawowym, występują trzy masy majątkowe: majątek wspólny, majątek osobisty męża, majątek osobisty żony. Odpowiednie zastosowanie, tak jak przy wspólności rozszerzonej znajdują przepisy o wspólności ustawowej.

Ad 3

Na mocy umowy majątkowej strony mogą postanowić, że będzie obowiązywała ich rozdzielnosc majątkowa. Jeżeli umowa zostanie zawarta przed wstąpieniem stron w związek małżeński, majątek wspólny małżonków nie powstanie, a w obrocie prawnym będą funkcjonować jedynie odrębne majątki żony i męża. W razie zawarcia umowy w trakcie trwania małżeństwa ustanie dotychczasowy ustroj majątkowy, a strony obowiązywała będzie rozdzielnosc majątkowa. W tym ustroju zarówno majątek nabyty przed zawarciem umowy jak i majątek, a także dochody osiągane później należą do majątku osobistego każdego z małżonków. Każdy zarządza swoim majątkiem samodzielnie a przedmioty nabyte wspólnie stanowią współwłasność ułamkową (np. ½ nieruchomości), a nie wspólność majątkową małżeńską.

Niewątpliwą **zaletą** ustroju **rozdzielności majątkowej** jest fakt, że małżonkowie **nie odpowiadają za długi zaciągnięte przez drugiego z nich**. **Warunkiem** braku odpowiedzialności za te zobowiązania jest to, żeby wierzyciel jednego z małżonków **wiedział** o tym, że pozostaje on w ustroju rozdzielnosci majątkowej.

Umowa ustanawiająca rozdzielnosc majątkową nie może modyfikować zasady pełnej odrębności małżonków w sprawach majątkowych. Przykładowo należy uznać za nieważne

postanowienie zastrzegające uprawnienia do zarządu majątku jednego z małżonków przez drugiego.

Ad 4

Kolejnym umownym ustrojem majątkowym modyfikującym zasady obowiązujące przy ustroju rozdzielności majątkowej jest rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków. W czasie trwania tego ustroju stosunki między małżonkami układają się tak, jak w ustroju rozdzielności majątkowej. Jego odmienność uwidacznia się dopiero w przypadku zniesienia omawianego ustroju na skutek rozwiązania małżeństwa lub ustania rozdzielności majątkowej (np. w drodze zawarcia umowy ustanawiającej wspólność). Wówczas małżonek, którego dorobek jest mniejszy niż dorobek drugiego małżonka, może żądać wyrównania dorobków przez zapłatę lub przeniesienie prawa.

Dorobkiem każdego z małżonków jest wzrost wartości jego majątku po zawarciu umowy majątkowej. W celu ustalaniu wartości dorobku dolicza się wartość darowizn dokonanych przez jednego z małżonków, z wyłączeniem darowizn na rzecz wspólnych zstępnych małżonków (dzieci, wnuków) oraz drobnych zwyczajowo przyjętych darowizn na rzecz innych osób; usług świadczonych osobiście przez jednego z małżonków na rzecz majątku drugiego małżonka oraz nakładów i wydatków na majątek jednego małżonka z majątku drugiego małżonka. Nie podlegają natomiast doliczeniu przedmioty majątkowe nabyte przed zawarciem umowy majątkowej, przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę i inne wskazane w art. 51³ kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Należy wskazać iż wskazane wyżej zasady mogą być modyfikowane treścią umowy małżeńskiej.

Powyższy ustrój jest korzystny przede wszystkim dla małżonka słabszego ekonomicznie, osiągającego niższe dochody lub nieosiągającego ich wcale np. w związku z pozostaniem w domu w celu wychowywania dzieci.

Wskazany wyżej katalog umów majątkowych małżeńskich jest zamknięty. Nie jest dopuszczalne zawieranie umów majątkowych małżeńskich innego rodzaju lub stanowiących kombinację różnych umów. Umowy takie są nieważne.

Każda umowa majątkowa małżeńska może być przez strony zmieniona albo rozwiązana. Tak jak w przypadku zawarcia umowy dla ich ważności wymagana jest forma aktu notarialnego. Umowa może być zmodyfikowana zarówno przed wstąpieniem w związek małżeński jak i w czasie jego trwania. W razie rozwiązania umowy małżeńskiej powstaje pomiędzy małżonkami ustrój wspólności ustawowej, chyba że zawrą oni kolejną umowę majątkową.

Autor: Anna Szynal – Radca Prawny

4. Prawa i obowiązki małżonków

Zawarcie małżeństwa skutkuje powstaniem między małżonkami stosunku rodzinnoprawnego, na treść którego składają się prawa i obowiązki wskazane w dziale II Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego (art. 23-30 KriO). Wskazane przepisy mają charakter bezwzględnie obowiązujący, czyli nie mogą być zmieniane czy też wyłączane wolą małżonków. Powyższe obowiązki i prawa można ogólnie sklasyfikować jako niemajątkowe (osobiste) i majątkowe.

I Do praw i obowiązków niemajątkowych (osobistych) na ogół zalicza się:

- 1) wspólne pożycie, wzajemną pomoc i wierność ;
- 2) wspólne rozstrzyganie o losach rodziny
- 3) uprawnienie do zmiany nazwiska w związku z zawarciem małżeństwa

II Do praw i obowiązków majątkowych najczęściej zalicza się:

- 1) przyczynianie się do zaspokajania potrzeb rodziny ;
- 2) uprawnienie do korzystania z mieszkania, do którego prawo przysługuje drugiemu małżonkowi, w celu zaspokajania potrzeb rodziny, a także do korzystania z przedmiotów urządzenia domowego ;
- 3) prawo do działania za drugiego małżonka w sprawach zwykłego zarządu w razie przemijającej przeszkody, która dotyczy tego małżonka ;
- 4) zaciąganie zobowiązań przez jednego z małżonków w sprawach wynikających z zaspokajania zwykłych potrzeb rodziny, za które drugi małżonek ponosi odpowiedzialność solidarną.

Ad. I

1. Wypełnianie obowiązków niemajątkowych w zasadzie statuuje byt prawny małżeństwa. Wśród nich podstawowym jest obowiązek pożycia małżeńskiego. W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego fundamentalnym elementem wspólnego pożycia jest więź duchowa.

W wyroku z dnia 6.2.2002 Sąd Najwyższy określił ją jako wspólnotę polegającą na wzajemnym pozytywnym stosunku uczuciowym małżonków, szacunku, zaufaniu, szczerości, lojalności, wyrozumiałości, na respektowaniu osobistych cech małżonka, uwzględnianiu jego osobistych potrzeb oraz gotowości do ustępstw oraz kompromisów. Podobnie w literaturze wskazuje się, że wspólność duchowa małżonków wynika z ich więzi psychicznej, opartej na uczuciu miłości i przywiązania, a jej dalszym skutkiem jest wzajemny szacunek, lojalność i wierność. Wspólne pożycie obejmuje również współżycie fizyczne, a w dziedzinie gospodarczej przejawia się w prowadzeniu wspólnego gospodarstwa domowego.

W tym miejscu należy wskazać, iż to właśnie trwałość i zupełny rozkład pożycia stanowi podstawową przesłankę orzeczenia przez Sąd rozvodu, a w przypadku gdy rozkład nie ma cech trwałości – orzeczenia separacji.

2. Zasada wspólnego rozstrzygania o losach rodziny odnosi się do spraw rodziny, które mają charakter istotny. W pozostałych sprawach każdy z małżonków może podejmować decyzje samodzielnie. Sprawy "istotne" to takie, które wpływają w znaczny sposób na życie rodziny, w których brak porozumienia zagraża jej bytowi lub może wywoływać znaczące konflikty (wybór miejsca zamieszkania, zmiana pracy, duże inwestycje itp.). Co do zasady pozbawione cechy istotności są bieżące sprawy życia codziennego rodziny, np. dotyczące nabywania produktów spożywczych, naprawy zwykłych urządzeń gospodarstwa domowego.

W przypadku braku możliwości porozumienia w istotnych sprawach, każdy z małżonków może zwrócić się o rozstrzygnięcie do Sądu

3. Do praw niematerialnych należy również uprawnienie każdego z małżonków do decydowania w sprawie nazwiska jakie będzie nosić po zawarciu małżeństwa. Małżonkowie mogą nosić wspólne nazwisko będące dotychczasowym nazwiskiem jednego z nich: każdy z małżonków może również zachować swoje dotychczasowe nazwisko albo połączyć z nim dotychczasowe nazwisko drugiego małżonka. Po dokonaniu wyboru, bezpośrednio po zawarciu małżeństwa albo przed sporządzeniem przez kierownika urzędu stanu cywilnego, zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, należy złożyć stosowne oświadczenie w tej sprawie przed w/w kierownikiem. W przypadku niedokonania wyboru każdy z małżonków zachowuje własne nazwisko.

Ad. II

1. Przyczynianie się do zaspokajania potrzeb rodziny stanowi konkretyzację, wskazanej w art. 23 kRiO zasady wzajemnej pomocy. Wyraża się ono poprzez obowiązek każdego z małżonków, według swoich możliwości majątkowych, łożenia na potrzeby rodziny, którą przez swój związek założyli. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać także, w całości lub w części, na osobistych staraniach o wychowanie dzieci i na pracy we wspólnym gospodarstwie domowym. Należy zaznaczyć, iż obowiązek powyższy istnieje bez względu na ustrój majątkowy pomiędzy małżonkami, stanowiąc niejako odpowiednik obowiązku alimentacyjnego.

Jeżeli jeden z małżonków nie spełnia wskazanego wyżej obowiązku, drugi z małżonków może złożyć wniosek do Sądu o nakazanie ażeby wynagrodzenie za pracę albo inne należności przypadające temu małżonkowi były w całości lub w części wypłacane do rąk drugiego małżonka. Nakaz ten może być na wniosek każdego małżonka, stosownie do okoliczności, zmieniany albo uchylany.

2. Prawo do zamieszkiwania w mieszkaniu należącym do drugiego małżonka przysługuje małżonkom bez względu na łączący ich ustrój majątkowy i niezależnie od istnienia zgody drugiego małżonka. Małżonek posiadający mieszkanie ma bowiem ustawowy obowiązek

udostępnić je wraz ze sprzętami domowymi drugiemu małżonkowi, w celu zaspokajania potrzeb rodziny. W przypadku odmowy zadośćuczynienia temu obowiązki, małżonkowi nieposiadającemu prawa do lokalu przysługuje roszczenie o dopuszczenie do korzystania z niego.

3. Zgodnie z art. 29 KriO w razie przemijającej przeszkody, która dotyczy jednego z małżonków pozostających we wspólnym pożyciu, drugi małżonek może za niego działać w sprawach zwykłego zarządu, w szczególności może bez pełnomocnictwa pobierać przypadające należności, chyba że sprzeciwia się temu małżonek, którego przeszkoda dotyczy. Oznacza to że w sprawach bieżących małżonek nie musi przedkładać pisemnego pełnomocnictwa, posiada on bowiem pełnomocnictwo ustawowe ustanowione mocą powyższego przepisu.
4. Zasadą jest, iż zaciąganie zobowiązań, w sprawach wynikających z zaspokajania zwykłych potrzeb rodziny, nie wymaga zgody drugiego małżonka. W przypadku więc gdy jeden z małżonków zaciągnął zobowiązania, w celu zaspokojenia wskazanych wyżej potrzeb oboje małżonkowie ponoszą solidarną odpowiedzialność za powyższe zobowiązanie. Odpowiedzialność nie obejmuje majątku osobistego małżonka, który odpowiada solidarnie. Powyższej odpowiedzialności nie można wyłączyć mocą umowy między małżonkami, ani też w drodze zarzutu o braku wiedzy o powyższym zobowiązaniu. Z ważnych powodów sąd może na żądanie jednego z małżonków postanowić jednak, że za powyższe zobowiązania odpowiedzialny jest tylko ten małżonek, który je zaciągnął. Podstawą takiego orzeczenia może być wykazanie iż małżonek, który zaciągnął zobowiązanie nie przeznaczył uzyskanych środków na zaspokojenie potrzeb rodziny. Trzeba jednak zważyć iż do potrzeb rodziny należy zaliczyć potrzeby własne każdego z jej członków. Do ważnych powodów można zaliczyć też pozostawanie małżonków w separacji faktycznej, Każdorazowo jednak istnienie tych powodów jest oceniane przez Sąd Orzekający.

Autor: Anna Szynal – Radca Prawny

5. Sądowy podział majątku po rozwodzie z uwzględnieniem nieruchomości obciążonej hipoteką

Postępowanie w sprawie o podział majątku po rozwodzie nie należy do prostych i zwykle trwa długo. Najszybszym rozwiązaniem jest ugodowy czyli umowny podział majątku (np. w formie aktu notarialnego), jednakże ten wymaga akceptacji obu stron.

Jednakże gdy brak jest zgody – wtedy nie pozostaje nic innego jak wytoczenia postępowania o podział majątku (wysokość opłaty sądowej w sprawie o podział majątku jest stała bez względu na wartość majątku i przy złożeniu zgodnego projektu podziału majątku opłata sądowa wynosi 300 zł, a bez takiego wniosku 1000 zł). W przypadku sporu byłych małżonków co do tego jak dokonać podziału majątku Sąd jest jedyną drogą. Może dotyczyć to różnych kwestii: co jest do podziału, jak dzielić i po jakich cenach. W toku postępowania sądowego wyceniany jest wspólny majątek byłych małżonków. Jeśli w skład majątku wchodzi nieruchomości, samochody, nie mówiąc o firmie, udziałach w spółce, wówczas niezbędne będą ekspertyzy biegłych, a co za tym idzie dodatkowe i większe koszty. W takich sprawach osoby, których nie stać na tego rodzaju wydatki, mogą wystąpić do Sądu z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych, wypełniając i załączając do niego oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku i źródłach utrzymania.

By przystąpić do dzielenia majątku wspólnego, w pierwszej kolejności trzeba ustalić co w jego skład wchodzi, zrobić coś na kształt spisu inwentarza tj. listy na której spisane zostaną wszystkie przedmioty nabyte przez małżonków w trakcie związku małżeńskiego, ale również przez jedno z nich w czasie trwania wspólności, a także dochody z pracy i innych źródeł (w oparciu o art. 31-34 k.r.i.o - kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). Należy pamiętać, iż nie jest ważne czy któryś z małżonków zarabiał więcej od drugiego albo czy jeden z nich w ogóle nie pracował. Zgodnie z literą prawa dochody jednego z małżonków tworzą majątek wspólny obojga. Podobnie z przedmiotami nabytymi w trakcie małżeństwa. Z kolei gdy np. jeden z małżonków nabył auto za pieniądze osobiste jakie zgromadził przed zawarciem związku małżeńskiego lub otrzymał je w spadku wówczas z mocy prawa przedmioty te wejdą do majątku osobistego małżonka. Nie będą tym samym podlegać podziałowi. Wykazanie, że dany składnik nie należy do wspólnego majątku, obciąża małżonka, który twierdzi, że należy wyłącznie do niego. Tak więc małżonek, który chciałby wyłączenia jakiejś rzeczy z majątku dorobkowego, musi udowodnić, że składnik ten wszedł do jego majątku osobistego. Co do zasady należy to wykazać za pomocą wszelkich dostępnych dowodów, jak dokumenty prywatne (faktury, umowy) i urzędowe (np. wypisy aktów notarialnych, odpis księgi wieczystej), zeznania świadków etc. Jeśli małżonek nie jest w stanie udowodnić, iż dany przedmiot, składnik majątkowy stanowi jego majątek osobisty, wówczas Sąd przyjmie, że wchodzi on w skład majątku wspólnego małżonków i podlega podziałowi. Jeśli zaś tylko część środków na zakup rzeczy wspólnej będzie pochodziła

z majątku osobistego małżonek będzie mógł rozliczyć swój nakład podczas podziału majątku wspólnego. Zdarza się dość często, iż we wspólnym majątku małżonków jest spadek odziedziczony przez jednego z nich np. działka po teściowej, wówczas taki spadek zasadniczo powinien wejść do majątku osobistego jednego z małżonków, jednakże jeśli zgodnie z wolą spadkodawcy wszedł on do majątku wspólnego małżonków to przyziale majątku koniecznym jest przeprowadzenie działu spadku po zmarłej teściowej i podział majątku wspólnego teściów.

Kluczowym pytaniem przy podziale majątku jest jak dzielić majątek - po połowie czy w inny sposób? Należy wiedzieć, iż w prawie polskim istnieje domniemanie równych udziałów w majątku wspólnym (art. 43 § 1 k.r.i.o), jednakże z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać innego ustalenia udziałów z uwzględnieniem stopnia, w którym przyczynił się do powstania tego majątku. Z kolei przy ocenie stopnia przyczynienia się do powstania majątku wspólnego zgodnie z treścią art. 43 § 2 k.r.i.o uwzględnia się nakład osobistej pracy w wychowaniu dzieci i we wspólnym gospodarstwie domowym, co jest szczególnie ważne dla osób, które znaczny okres trwania związku małżeńskiego poświęciły na wychowanie i opiekę nad dziećmi.

Podział majątku ułatwia większa liczba porównywalnych składników np. gdy są dwa mieszkania, była żona bierze jedno, drugie bierze były mąż; gdy są dwa auta, każde z byłych małżonków może wziąć po jednym, ewentualnie Sąd może orzec spłatę od tego, który otrzymał cenniejsze składniki na rzecz drugiego. Zaprezentowane przykłady należą do prostszych podziałów, jednak wiadomo, że życie pisze różne scenariusze i nie zawsze wszystko co małżonkowie zgromadzą w czasie trwania swojego małżeństwa jest tak samo cenne, wartościowe, porównywalne czy podzielne. Często zdarza się, iż dzielony majątek składa się przede wszystkim z jednego mieszkania, domu, zaś małżonkowie nie mają pieniędzy na spłatę drugiego, wówczas o podziale decyduje Sąd. W takim przypadku w świetle przepisów o zniesieniu współwłasności podział fizyczny jest podstawowym sposobem rozwiązywania sporów o podział majątku. Sąd bierze pod uwagę przede wszystkim zgodny wniosek stron co do podziału, jednakże gdy go nie ma, musi zainicjować możliwe sposoby podziału. Wówczas w pierwszej kolejności bada możliwość fizycznego podziału nieruchomości, co wymaga powołania biegłego, np. z dziedziny budownictwa (tak Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 9 września 2011r. I CSK 674/10).

Ważną rzeczą jest także, iż przy podziale uwzględnia się też tzw. nakłady. Polega to na tym, iż każdy z małżonków powinien zwrócić wydatki i nakłady poczynione z majątku wspólnego na jego majątek osobisty, z wyjątkiem nakładów koniecznych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód. Może również żądać zwrotu wydatków i nakładów, które poczynił ze swojego majątku osobistego na majątek wspólny. Nie może jednak żądać zwrotu wydatków i nakładów zużytych w celu zaspokojenia potrzeb rodziny, chyba że wciąż zwiększają wartość majątku w chwili ustania wspólności. Tych rozliczeń dokonuje się właśnie przy podziale majątku wspólnego (art. 45 § 1 i 2 k.r.i.o.).

W sprawie o podział majątku wspólnego sąd uwzględnia tylko jego aktywa oraz dokonuje, na wniosek małżonków, rozliczenia spłaconych przez nich długów w okresie od ustania wspólności do zamknięcia rozprawy i poczynionych nakładów na ten majątek z majątków odrębnych. Nie zajmuje się zaś w niej niespłaconymi długami małżonków; obciążają one ich w dalszym ciągu solidarnie także po zakończeniu postępowania. **Powstaje jednak w tym kontekście kwestia, czy i jak odnosić się do sytuacji obciążenia hipoteką nieruchomości należącej do majątku wspólnego.** W orzecznictwie Sądu Najwyższego doszło ostatnio do rozbieżności w kwestii sposobu szacowania wartości nieruchomości obciążonej hipoteką, stanowiącej składnik majątku wspólnego.

Z jednej bowiem strony aktualny wpis hipoteki na nieruchomości oznacza, iż „wisi” na niej dług, ciężar, a skoro jest aktualny, gdyż hipoteki nie spłacono, to – taka hipoteka nie powinna być brana pod uwagę w sprawie o podział majątku. Z drugiej jednak strony obciążenie nieruchomości hipoteką niewątpliwie obniża jej atrakcyjność finansową, tym samym więc i wartość tego składnika majątku wspólnego, a ta okoliczność powinna być w sprawie działowej uwzględniana. Mając to na uwadze, w orzecznictwie Sądu Najwyższego do tej pory utrzymał się pogląd, że przy szacowaniu składników majątku wspólnego należy uwzględniać obciążenie zmieniające ich rzeczywistą wartość, w szczególności obciążenie hipoteką. Przyjmowano, iż wartość takiego obciążenia powinno się odliczać zarówno przy ustalaniu wartości składników całego majątku wspólnego, jak i wartości przyznanej jednemu z małżonków nieruchomości obciążonej hipoteką. Nieuwzględnienie tego odliczenia mogłoby skutkować tym, że małżonek, któremu w sprawie o podział majątku wspólnego przyznano własność nieruchomości obciążonej hipoteką, spłacałby drugiemu małżonkowi połowę pełnej (rynkowej) wartości nieruchomości, a potem – ze względu na odpowiedzialność rzeczową – musiałby z reguły spłacać zabezpieczony hipoteką dług. W ten sposób dochodziłoby do sytuacji „podwójnego płacenia” przez niego, co byłoby krzywdzące i tym samym niedopuszczalne (postanowienia Sądu Najwyższego z 5 października 2000 r., II CKN 611/99, z 29 września 2004 r., II CSK 538/03, z 26 listopada 2009 r., III CZP 103/09, z 20 kwietnia 2011 r., I CSK 661/10, z 26 września 2013 r., II CSK 650/12, czy uchwałę z 25 czerwca 2008 r., III CZP 58/08).

Od tego ugruntowanego w orzecznictwie stanowiska Sąd Najwyższy odstąpił w postanowieniu z 26 stycznia 2017 r., I CSK 54/16.

W sprawie tej przedmiotem podziału majątku wspólnego było m. in. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu obciążone hipoteką z tytułu udzielonego małżonkom kredytu mieszkaniowego. **Sąd Najwyższy odnosząc się do spornej wyceny uznał, że należy dokonać szacunku tego prawa zgodnie z jego wartością rynkową, pomijając wartość obciążenia hipotecznego.** Co ważne w uchwale podkreślono przy tym, że wbrew przyjmowanemu niekiedy pogładowi, spłata kredytu przez jednego małżonka po dokonaniu sądowego podziału majątku wspólnego pozwala na regresowe dochodzenie przez niego odpowiedniej części spłaconej kwoty od drugiego małżonka, gdyż przewidziana w art. 618 § 3 k.p.c. prekluzja nie znajduje w takiej sytuacji zastosowania.

Z kolei siedmioosobowy skład Sądu Najwyższego w przełomowej uchwale z dnia 27.02.2019r. III CZP 30/18 stwierdził, iż art. 618 § 3 k.p.c. nie wyłącza dochodzenia zwrotu długu zabezpieczonego hipoteką, spłaconego przez jednego z małżonków po uprawomocnieniu postanowienia o podziale majątku wspólnego. Uchwała ta ma o tyle wielkie znaczenie, iż stanowi wyłom w zasadzie zakazującej dochodzenia ewentualnych roszczeń w związku ze zniesieniem współwłasności. To oznacza, że po podziale majątku spłata długu i wykreślenie hipoteki przez któregośkolwiek z małżonków umożliwia drugiemu wystąpienie o zwrot części dotychczasowego długu zabezpieczonego hipoteką, tak też były małżonek musi liczyć się z kolejną sprawą sądową o takie rozliczenie.

Jak już wyżej wskazano problem jak traktować hipotekę ustanowioną na nieruchomości narastał od lat, a Sądom trudno było do tej pory wypracować jednolite stanowisko, jak traktować hipotekę ustanowioną na nieruchomości, lokalu mieszkalnym, przy podziale majątku po rozwodzie, a dokładniej, czy to obciążenie należy brać pod uwagę, czy też dzielić majątek, jakby hipoteki nie było. Orzecznictwo pokazuje, iż tak orzekała do tej pory znaczna część, jeśli nie większość sądów, tym samym na nowe orzecznictwo w związku z zaprezentowanymi wyżej uchwałami należy jeszcze poczekać.

Nie mniej jednak w dobie dzisiejszej trzeba mieć na uwadze, iż przy podziale majątku, w przypadku gdy składnikiem podziału jest nieruchomość obciążona hipoteką Sąd nie uwzględnia przy szacowaniu składników majątku wspólnego obciążenia hipotecznego, z kolei zaś małżonek, który spłacił po uprawomocnieniu się postanowienia o podziale majątku wspólnego dług zabezpieczony hipoteką będzie mógł domagać się rozliczenia kredytu na mieszkanie, jaki spłacił po rozstaniu.

Autor: Anna Denis – Radca Prawny

6. Przestanki obowiązku alimentacyjnego a rzecz wnuków

Przestanki obowiązku alimentacyjnego na rzecz wnuków – czyli kiedy wnukom będą przysługiwały alimenty od dziadków

Zgodnie z treścią art.129 k.r. o „ § 1. Obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem; jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych - obciąża bliższych stopniem przed dalszymi.

§ 2. Krewnych w tym samym stopniu obciąża obowiązek alimentacyjny w częściach odpowiadających ich możliwościom zarobkowym i majątkowym.”

Zatem, obowiązek utrzymania i wychowania dziecka ciąży przede wszystkim na rodzicach dziecka. Mają oni obowiązek dostarczać środków utrzymania i wychowania. W przypadku, kiedy jedno z rodziców nie żyje lub nie jest w stanie samemu zaspokoić potrzeb dziecka, obowiązek ten w całości spocznie na drugim z rodziców.

Należy zaznaczyć, że nie zawsze jednak wnuk może wystąpić do Sądu z pozwem o zasądzenie alimentów od dziadków. Kodeks rodzinny i opiekuńczy **szczegółowo wymienia sytuacje**, w których jest to możliwe:

I. **gdy nie ma osoby zobowiązanej w bliższej kolejności** (np. oboje rodziców nie żyją), w sytuacji, kiedy żyje tylko jeden z rodziców, to w pierwszej kolejności on jest zobowiązany do alimentacji dziecka w całości.

II. **gdy osoba zobowiązana (rodzic) nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązкови** (np. gdy jest przewlekłe chora).

Należy podkreślić, że zobowiązany w bliższej kolejności nie jest w stanie uczynić zadość swojemu obowiązкови, jeżeli nie dysponuje wystarczającym majątkiem. Jeżeli osoba taka nie osiąga stałych dochodów, to wcale nie jest to równoznaczne z uznaniem braku wystarczającego majątku pozwalającego na pokrycie świadczeń alimentacyjnych. Zgodnie z art. 1081 § 1 k.p.c. w przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych wierzyciel, czyli uprawniony do alimentów, kierując wnioskiem o wszczęcie egzekucji, nie ma obowiązku wskazywać sposobu egzekucji ani majątku, z którego egzekucja ma być prowadzona. Ustawodawca nakłada ponadto na komornika obowiązek przeprowadzenia z urzędu dochodzenia w celu ustalenia zarobków i stanu majątkowego dłużnika oraz jego miejsca zamieszkania (art. 1086 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.). Ponadto bezskuteczność egzekucji nie stanowi podstawy umorzenia postępowania (art. 1086 § 5 k.p.c.). A zatem bliski krewny nie może twierdzić, że obowiązek alimentacyjny ponosi dalszy z powodu braku stałych, comiesięcznych dochodów.

III. gdy uzyskanie od osoby zobowiązanej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest **niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami** (np. rodzice zwlekają z zapłatą alimentów lub nie płacą ich wcale), że w takiej sytuacji dziadkom przysługuje roszczenie regresowe o zwrot płaconych kwot, czego dziadkowie mogą dochodzić od rodziców w odrębnym postępowaniu.

Do stwierdzenia przesłanek zastosowania art. 132 k.r.o., tj. niemożności świadczenia lub nadmiernych trudności w ściągnięciu należności alimentacyjnych, nie jest potrzebne, co podkreślił SN w wyroku z dnia 20 lutego 1974 r., III CRN 388/73 (LEX nr 1765), „wyczerpanie wszelkich środków w postępowaniu egzekucyjnym [podkreśl. – G.J.]”. Sąd Najwyższy uznał, że nie jest konieczne wszczynanie postępowania egzekucyjnego przeciwko ojcu pracującemu na gospodarstwie rolnym rodziców (dziadków dziecka), jeżeli z okoliczności sprawy, w tym z oświadczeń dziadków prowadzących gospodarstwo, wynika, że egzekucja nie da wyniku.

Ponadto, aby wnuki mogły uzyskać alimenty od swoich dziadków, powinny wykazać, że znajdują się w **stanie niedostatku** – o *pozostawaniu w niedostatku, o jakim mowa w art. 133 § 2 k.r.o., można mówić w sytuacji, kiedy powód ma kłopoty z zaspokojeniem przynajmniej części swoich usprawiedliwionych i koniecznych potrzeb życiowych.*

Wynika to z tego, że ogólna zasada jest taka, że alimenty mają zapewnić podstawowe środki utrzymania i wychowania dziecka. Inaczej sytuacja wygląda tylko w przypadku relacji rodzic – dziecko, gdzie stan niedostatku dziecka nie jest wymagany do zasądzenia alimentów.

Należy również zwrócić uwagę, że jeśli dorosłe wnuki mają już swoje dzieci, to na tych właśnie dzieciach (o ile będą miały możliwości finansowe) będzie spoczywał obowiązek utrzymywania swoich rodziców. Prawo przewiduje bowiem, że **względem osoby uprawnionej zobowiązani do alimentacji są w pierwszej kolejności zstępni (dzieci), a dopiero w dalszej kolejności wstępni (rodzice, dziadkowie)**. Z oczywistych względów powyższa sytuacja może znaleźć zastosowanie tylko w wielopokoleniowej rodzinie.

Zgodnie z treścią Wyroku SN z dnia 16 marca 1967 r., sygn. akt II CR 88/67 (LEX nr 566), „(...) obowiązek alimentacyjny dziadków, powstaje wówczas, gdy żadne z rodziców nie jest w stanie wypełniać swojego obowiązku. (...)». Jak podkreślił SN, błędny jest pogląd, iż „obowiązek alimentacyjny wobec dziecka dzieli się jak gdyby na część macierzystą i ojczyzną i że jeżeli ojciec nie jest w stanie wypełnić swego obowiązku, to powinni go w tym wyręczyć jego krewni. Tymczasem stosownie do przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obowiązek ten przechodzi przede wszystkim na drugiego rodzica, w danym wypadku na matkę dziecka. Gdyby zaś nie mogła ona tego obowiązku w całości lub części wykonać, zobowiązani będą w tej samej kolejności dziadkowie obu linii, tj. linii ojczyźnej i macierzystej, przy czym ponieważ zobowiązanie ich nie jest solidarne, każdy z nich byłby zobowiązany do świadczeń alimentacyjnych tylko w części odpowiadającej jego możliwościom zarobkowym i majątkowym (art. 129 § 2 k.r.o.)”.

Jakie warunki musi spełnić pozew o alimenty uzupełniające od dziadków?

Pozew można złożyć w sądzie rejonowym znajdującym się najbliżej miejsca zamieszkania dziadków albo w tym sądzie, przy którym mieszka dziecko. W pozwie o zasądzenie alimentów uzupełniających powinny się znaleźć takie same informacje jak w pozwie o zasądzenie alimentów. Należy wskazać komu i od kogo chcemy, aby były one zasądzone. Dodatkowo należy poinformować sąd, że drugi rodzic nie płaci na utrzymanie dziecka pomimo, że ma taki obowiązek. Na dowód powyższego powinno się przedstawić wyrok zasądzający alimenty, postanowienie komornika o bezskutecznej próbie wyegzekwowania alimentów lub zaświadczenie, że jest pobierane na dziecko świadczenie z funduszu alimentacyjnego. Obligatoryjnie trzeba także wskazać o zasądzenie alimentów w jakiej wysokości się wnosi.

Na korzyść Uprawnionego przemawia przede wszystkim to, że nie rodzic nie jest w stanie samodzielnie utrzymać swojego dziecka i grozi mu życie w niedostatku. Chodzi o sytuacje, w których podstawowe potrzeby dziecka, takie jak jedzenie, zakup ubrań czy przyborów szkolnych, nie zostaną przez rodzica spełnione z uwagi na brak pieniędzy. O zasądzenie alimentów uzupełniających warto wystąpić, jeśli dziadkowie dziecka nie mają problemów finansowych i byłiby w stanie sprostać obowiązkowi płacenia alimentów. Jeśli natomiast sami żyją w niedostatku to sąd najprawdopodobniej nie rozpatrzy pozytywnie przedmiotowego pozwu. Przedmiotowy pozew jest zwolniony od opłat sądowych.

Czy dziadkowie mogą uchylić się od płacenia alimentów?

Zawsze należy pamiętać jednak także o tym, że w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym jest także **generalny przepis, który zezwala zobowiązanemu do alimentów (np. dziadkowi) na uchylenie się od obowiązku alimentacyjnego, jeśli żądanie alimentów jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego**. Ten przepis Sąd może zastosować zwłaszcza w przypadku dalszych krewnych uprawnionego, mając na uwadze ich sytuację majątkową i zdrowotną. (art. 144(1) k.r.o)

Przy ocenie, czy osoba zobowiązana w pierwszej kolejności do świadczenia alimentacyjnego nie jest w stanie uczynić zadość swojemu obowiązkowi, należy zastosować kryterium obiektywne, a nie subiektywne. Oznacza to, że dla przeciętnego obserwatora jest oczywiste, że osoba zobowiązana nie jest w stanie, np. z powodu choroby, wypełniać obowiązku alimentacyjnego.

Alimenty od dziadków – w jakiej wysokości?

Wysokość alimentów będzie zależeć również od ich zdolności majątkowych i zarobkowych.

Należy pamiętać, że dziadkowie nie zawsze są zdolni do spełniania obowiązku alimentacyjnego wobec dziecka na przykład ze względu na wiek, stan zdrowia czy niepełnosprawność.

Zobowiązanie dziadków do alimentacji może skończyć się z chwilą zmiany sytuacji zobowiązanego rodzica (na przykład podjęcia pracy).

Obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny) obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo.

Zobowiązani w dalszej kolejności „mają obowiązek świadczyć w granicach potrzeb nie zaspokojonych przez zobowiązanych w pierwszej kolejności” (wyrok SN z dnia 20 stycznia 2000 r., I CKN 1187/99, LEX nr 51632).

Podobne stanowisko zajął SN w wyroku z dnia 6 marca 1980 r., sygn. akt IV CR 129/80 (LEX nr 2509), stwierdzając, że: „Okoliczność, iż małoletni powód pobiera świadczenia z funduszu alimentacyjnego wobec niemożliwości wyegzekwowania alimentów zasądzonych od ojca, nie stoi w zasadzie na przeszkodzie do dochodzenia uzupełniających alimentów [podkreśl. – G.J.] od dziadków na podstawie art. 132 k.r.o., jeżeli usprawiedliwione potrzeby małoletniego nie są w całości zaspokojone”.

Obowiązek alimentacyjny dalszych krewnych określa SN w wyroku z dnia 22 kwietnia 1974 r., III CRN 66/74 (LEX nr 7468) jako „**subsydiarny**”. Oznacza to, że sąd będzie mógł zasądzić alimenty od dziadków na rzecz dziecka, jeżeli oboje rodzice nie są w stanie spełniać takiego obowiązku. Obowiązek dalszych krewnych określa również SN jako obowiązek „**posiłkowy**” (zob. wyrok SN z dnia 16 marca 1967 r., II CR 88/67, LEX nr 566).

Do obowiązku alimentacyjnego zobowiązanych w dalszej kolejności ma zastosowanie art. 135 k.r.o., określający **zakres obowiązku** - zgodnie z tezą wyroku SN z dnia 8 października 1976 r., sygn. akt III CRN 205/76 (LEX nr 7853): „Obowiązek alimentacyjny babki nie polega na przerzuceniu na nią niespełnionego obowiązku alimentacyjnego ojca dzieci, może ona bowiem być zobowiązana jedynie do takich świadczeń na jakie pozwalają jej możliwości majątkowe, przy uwzględnieniu również jej usprawiedliwionych potrzeb (art. 135 § 1 k.r.o.)”.

Do zobowiązanych w dalszej kolejności ma także zastosowanie art. 135 § 2 k.r.o., przewidujący możliwość **wykonania obowiązku alimentacyjnego poprzez osobiste starania o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego**. Sąd powinien zatem w każdym przypadku zbadać wystąpienie przesłanek materialnoprawnych z art. 132 k.r.o., które warunkują **przejście obowiązku alimentacyjnego na dalszych krewnych**. Żądanie alimentacji od dalszych krewnych podlega także ocenie zgodności z zasadami współżycia społecznego (zob. art. 144¹ k.r.o.). Przede wszystkim jednak należy uznać, że sposób wypełniania obowiązku alimentacyjnego, o którym mowa w art. 135 § 2 k.r.o., **zależy od woli osoby zobowiązanej**.

Autor: Zofia Ignatiuk - Kuźma – Radca Prawny

7. Sposoby przyjęcia i odrzucenia spadku.

Po śmierci osób bliskich stajemy przed dylematem, co należy uczynić, aby wstąpić w ich prawa (np. własności nieruchomości) oraz obowiązki (np. w prawa wynikające z umowy najmu czy dzierżawy) bądź jak spadek o po nich po prostu odrzucić.

Tytułem wstępu należy wskazać, że ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (dalej k.c.) definiuje spadek jako całość praw oraz obowiązków majątkowych pozostałych po zmarłym, które przechodzą na jego spadkobierców (art. 922 § 1 k.c.). Spadek natomiast otwiera się wraz ze śmiercią osoby zmarłej (art. 924 k.c.), co oznacza m.in. że z tą właśnie chwilą dochodzi do wstąpienia spadkobierców w prawa i obowiązki majątkowe ze spadkiem związane (art. 925 k.c.). Z tą też chwilą następuje ustalenie kręgu spadkobierców, którzy spadek dziedziczą czy też ustalenie kręgu osób uprawnionych do zachowku.

Spadkobiercy po dokonaniu weryfikacji składników majątkowych wchodzących w skład spadku mogą w zależności od bilansu aktywów (składniki majątkowe „na plus” jak np. prawo własności nieruchomości) i pasywów (składniki majątkowe „na minus” np. zobowiązania kredytowe spadkodawcy) podjąć decyzję o (art. 1012 k.c.):

- prostym przyjęciu spadku
- przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza
- odrzuceniem spadku

Proste przyjęcie spadku oznacza, że spadkobierca przyjmie całość aktywów i całość pasywów stanowiących skład spadku. Będzie miał więc prawo zarówno do wszelkich składników majątkowych jak prawo własności nieruchomości czy ruchomości (wchodzących w skład spadku), ale będzie także odpowiadał za całość zobowiązań obciążających spadek takich jak np. zobowiązania kredytowe czy pożyczkowe spadkodawcy. Przy tym sposobie dziedziczenia brak jest górnego limitu odpowiedzialności za długi spadkowe.

Innym sposobem przyjęcia spadku jest przyjęcie go z tzw. dobrodziejstwem inwentarza. Takie przyjęcie spadku limituje granicę odpowiedzialności za długi spadkowe. Granicą odpowiedzialności za długi spadkowe tzw. pasywa jest czynny stan spadku, a więc suma wszelkich aktywów do spadku wchodzących. Dla przykładu jeżeli w skład spadku wchodzi komputer o wartości 2.000 zł oraz samochód warty 30.000 zł (aktywa spadku) to wartość tych składników (ich suma) będzie wyznaczała górną granicę odpowiedzialności za długi spadkowe. Dlatego jeżeli w skład spadku wejdą również zobowiązania kredytowe spadkodawcy w kwocie 100.000 zł, to odpowiedzialność spadkobierców ograniczy się do kwoty 32.000 zł (suma wartości komputera i samochodu). Pamiętać należy, że mowa tutaj o limitowaniu odpowiedzialności za długi spadkowe do wartości aktywów, a nie do samych aktywów jako takich. Oznacza to, że spadkobiercy we wskazanym przykładzie nie

odpowiadają składnikami, które do spadku wchodzić tj. samochodem i komputerem, a do ich wartości, również własnym majątkiem. Ponadto skuteczne nabycie spadku z dobrodziejstwem inwentarza, które wywrze efekt w postaci ograniczenia długów do czynnego stanu spadku będzie wymagało od spadkobiercy (-ów) aktywnego działania polegającego na dokonaniu spisu inwentarza spadkowego.

Spadkobiercy poza przyjęciem spadku mogą również spadek odrzucić. W takim wypadku nie będą dziedziczyć aktywów ani pasywów spadku.

Kodeks cywilny określa sześciomiesięczny termin dla złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku liczony od dnia otwarcia spadku (art. 1015 k.c.)

Należy też dodać, że do 18 października 2015 r. spadkobiercy, którzy w terminie sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku nie złożyli oświadczenia o sposobie przyjęcia lub odrzucenia spadku niejako automatycznie dziedziczyli go poprzez proste przyjęcie spadku ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami. Zmiana nastąpiła na skutek ustawy z dnia 20 marca 2015 r. – o zmianie ustaw Kodeks Cywilny oraz niektórych innych ustaw. Zgodnie z przedmiotową ustawą od dnia 18 października 2015 r. spadkobiercy, którzy nie złożyli oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w określonym terminie automatycznie nabywają go z dobrodziejstwem inwentarza. Istotnym jest art. 6 ustawy z dnia 20 marca 2015 r., zgodnie z którym, przepisów ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, nie stosuje się do spadków otwartych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy (18 październik 2015 r.).

Aktualnie istnieje możliwość przyjęcia oraz odrzucenia spadku zarówno przed sądem jak i przed notariuszem.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny

Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustaw Kodeks Cywilny oraz niektórych innych ustaw

Autor: Michał Marciniak – Radca Prawny

8. Podatkowe konsekwencje sprzedaży nieruchomości otrzymanej w spadku – zmiana przepisów obowiązująca od 01.01.2019r.

1 stycznia 2019 r. wszedł w życie art. 10 ust. 5 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, dodany ustawą z dnia 23 października 2018 r. (Dz.U. z 2018 r. poz. 2159) o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw. Wprowadził on istotną zmianę w zakresie konsekwencji podatkowych sprzedaży nieruchomości otrzymanej m.in. w drodze spadku.

Statuuje on bowiem, iż w przypadku odpłatnego zbycia, nabytych w drodze spadku, nieruchomości lub praw majątkowych, stanowiących:

- nieruchomości lub ich części oraz udział w nieruchomości;
- spółdzielcze własnościowe prawa do lokalu mieszkalnego lub użytkowego oraz prawa do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej,
- prawo wieczystego użytkowania gruntów,

jeżeli odpłatne zbycie nie następuje w wykonaniu działalności gospodarczej i zostało dokonane po upływie pięciu lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym nastąpiło nabycie lub wybudowanie tej nieruchomości lub nabycie prawa majątkowego przez spadkodawcę, nie powstaje obowiązek zapłaty podatku dochodowego od osób fizycznych z tytułu osiągniętego w ten sposób przychodu.

Istota przedmiotowej zmiany polega na przesunięciu początku terminu, od którego liczony jest przedmiotowy pięcioletni okres, w którym sprzedaż nieruchomości, co do zasady, rodzi obowiązek zapłaty podatku.

Do końca 2018 r. ten pięcioletni termin liczony był bowiem od końca roku podatkowego w którym to spadkobierca nabył nieruchomość.

Odnosząc się do rozumienia określenia „nabycie” wskazać należy, iż najczęściej tożsame jest ono z datą otwarcia spadku. Zgodnie z regulacjami Kodeksu Cywilnego, dokładnie zapisami art. 922 KC, spadek to prawa i obowiązki zmarłego wynikające ze stosunków cywilnoprawnych, które z chwilą jego śmierci przechodzą na następców prawnych. Spadek otwiera się więc z chwilą śmierci spadkodawcy (art. 924 KC), zaś spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku (art. 925 KC).

Za takim sposobem wyznaczenia momentu nabycia spadku wielokrotnie opowiadały się również organy skarbowe i Naczelny Sąd Administracyjny, przykładowo w wyroku z dnia 28.8.2009 r. wskazując wprost, iż „do nabycia spadku, w rozumieniu przepisów tej ustawy (tj. Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych) dochodzi z chwilą otwarcia spadku, a więc z chwilą śmierci spadkodawcy, a nie z chwilą przyjęcia spadku.” (Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 28 sierpnia 2009 r. II FSK 1721/08).

Stwierdzenie nabycia spadku/akt poświadczenia dziedziczenia nie oznacza zatem nabycia spadku, do którego dochodzi już w momencie śmierci spadkodawcy, lecz nabycie prawa do rozporządzania nim.

Dodatkowo, ze szczególną sytuacją mieliśmy do czynienia w przypadku nabycia nieruchomości w drodze działu spadku. W takim przypadku może mieć bowiem miejsce nabycie prawa własności ponad przysługujący spadkobiercy w dacie nabycia spadku udział. Otrzymanie w wyniku działu spadku z majątku wspólnego udziałów przekraczających pierwotny udział spadkowy skutkowało uznaniem nabycia tej części dopiero w dacie uprawomocnienia się działu spadku. Dla tej zatem części, przekraczającej pierwotny udział, pięcioletni okres liczony był od końca roku podatkowego, w którym spadkobierca nabył ten udział w drodze działu spadku.

Jak wynika z powyższego sytuacja prawna spadkobiercy sprzedającego nabytą w drodze spadku nieruchomość i konsekwencje prawno-skarbowe tej sprzedaży wymagały każdorazowo szczegółowej analizy. Wprowadzona 1 stycznia 2019 r. zmiana niweluje pojawiające się wątpliwości i co najważniejsze, ma zastosowanie do wszystkich spadkobierców, niezależnie od daty nabycia spadku. Decyduje bowiem data sprzedaży nieruchomości.

Aktualne brzmienie przepisów nie pozostawia wątpliwości: początek biegu terminu, od którego uzależnione jest powstanie obowiązku podatkowego, stanowi koniec roku kalendarzowego, w którym nastąpiło nabycie lub wybudowanie nieruchomości lub nabycie prawa majątkowego przez spadkodawcę.

W wielu przypadkach oznacza to możliwość sprzedaży otrzymanej tytułem dziedziczenia nieruchomości bez konieczności oczekiwania na upływ pięcioletniego terminu oraz bez powstania obowiązku uiszczenia podatku dochodowego od osób fizycznych. Wystarczy, że łączny okres w którym nieruchomość należała do spadkobiercy i spadkodawcy wynosi lub jest dłuższy niż wskazane pięć lat liczone od końca roku podatkowego w którym nieruchomość została nabyta lub wybudowana przez spadkodawcę.

Jest to zmiana bardzo korzystna. Niweluje lub de facto skracza konieczność oczekiwania ze sprzedażą nabytej nieruchomości.

Nie ulega bowiem wątpliwości, iż wielu spadkobierców wstrzymywało się z dokonaniem transakcji tylko i wyłącznie ze względów podatkowych.

Wskazać jednocześnie należy, iż niespełnienie w konkretnym przypadku aktualnego warunku, okresu pięciu lat od nabycia przez spadkodawcę, nie wyklucza skorzystania z innego rozwiązania. Nadal bowiem aktualna pozostaje możliwość uniknięcia opodatkowania poprzez przeznaczenie uzyskanego dochodu na własne cele mieszkaniowe.

Otrzymane środki w takim przypadku należy w ciągu dwóch lat od końca roku podatkowego, w którym dokonano sprzedaży wydać na budowę lub zakup nieruchomości mieszkaniowej tj. domu lub mieszkania.

Autor: Justyna Łataś – Dęga – Radca Prawny

9. Przestanki ubezwłasnowolnienia całkowitego i częściowego

W ostatnim czasie coraz więcej słyszy się głosów krytykujących instytucję ubezwłasnowolnienia całkowitego. W tym tonie wypowiedział się m.in. Rzecznik Praw Obywatelskich Adam Bodnar kierując do trybunału Konstytucyjnego swoją opinię w rozpatrywanej sprawie osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej (sygn. akt SK 23/18). W przedmiotowej opinii RPO wnosi, by Trybunał uznał art. 13 § 1 Kodeksu Cywilnego za niezgodny z art. 30, z art. 31 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. W ocenie Rzecznika ubezwłasnowolnienie narusza fundamentalną zasadę ochrony przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, stanowiącej źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Zgodnie z art. 30 Konstytucji godność ta jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Jednocześnie jednak nie ulega wątpliwości, że coraz większa liczba osób ma problemy lub nie jest w stanie prawidłowo funkcjonować w obrocie gospodarczym i prawnym. Nawet przeciwny instytucji ubezwłasnowolnienia całkowitego Rzecznik Praw Obywatelskich wskazuje na wzrastającą potrzebę utworzenia systemu wspieranego podejmowania decyzji. Postulaty likwidacji ubezwłasnowolnienia całkowitego wynikają przede wszystkim z konsekwencji postanowienia o ubezwłasnowolnieniu całkowitym dla osoby, której to orzeczenie dotyczy. W literaturze bywają one porównywane do śmierci cywilnej, gdyż poza umowami w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie może de facto działać w obrocie gospodarczym i prawnym. Wszystkie jej działania wymagają pośrednictwa i współpracy ze strony opiekuna, działającego w zastępstwie osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie i będącego jej przedstawicielem ustawowym.

Kodeks Cywilny w art. 13 wskazuje jako przestanki ubezwłasnowolnienia całkowitego:

- ukończenie 13 lat;
- wystąpienie choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub innego rodzaju zaburzeń psychicznych (w szczególności pijaństwa lub narkomanii);
- niemożność kierowania swym postępowaniem.

Wszystkie wskazane powyżej przestanki muszą być spełnione łącznie. Dodatkowo, sąd nie jest związany obowiązkiem ubezwłasnowolnienia, osoby, której wniosek dotyczy, nawet w przypadku wypełnienia wszystkich enumeratywnie wskazanych powyżej przestank.

W tym miejscu zwrócić należy uwagę na samą, szczególną procedurę postępowania w sprawie o ubezwłasnowolnienie. Wniosek o ubezwłasnowolnienie może skierować do sądu jedynie:

- małżonek osoby, która ma być ubezwłasnowolniona;
- krewny w linii prostej osoby, która ma być ubezwłasnowolniona;
- rodzeństwo osoby, która ma być ubezwłasnowolniona;
- przedstawiciel ustawowy osoby, która ma być ubezwłasnowolniona;
- prokurator.

Skierowanie wniosku o ubezwłasnowolnienie niejednokrotnie niesie ze sobą dalekosiężne skutki dla osoby objętej wnioskiem. W związku z powyższym ustawodawca przewidział negatywne konsekwencje dla wnioskodawcy w przypadku lekkomyślnego lub w złej wierze składanego wniosku o ubezwłasnowolnienie. Zgodnie z art. 545 § 4 Kodeksu Postępowania Cywilnego, ten kto zgłosi wniosek o ubezwłasnowolnienie w złej wierze lub lekkomyślnie podlega karze grzywny.

Ubezwłasnowolnienie całkowite może być orzeczone jedynie w razie zaistnienia określonej przesłanki medycznej tj. choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii. Jak wskazuje orzecznictwo Sądu Najwyższego wyliczenie to nie jest listą zamkniętą, określenie bowiem „innego rodzaju zaburzeń psychicznych” w orzecznictwie sądowym jest traktowane szeroko, do tej grupy przesłanek ubezwłasnowolnienia sądy zaliczają przykładowo zaburzenia wynikające ze starczego zespołu psychoorganicznego (SN z 13.1.1975 r., I CR 787/74.).

Podkreślenia wymaga również konieczność ustalenia istnienia przesłanki medycznej wymagającej każdorazowo wiadomości specjalnych. Stąd też osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, musi być zbadana przez biegłego lekarza psychiatrę lub neurologa, a także psychologa. Opinia biegłego/biegłych zawiera ocenę stanu zdrowia psychicznego, zaburzeń psychicznych lub rozwoju umysłowego osoby, której dotyczy wniosek. Powinna zawierać również umotywowaną ocenę zakresu zdolności badanego do samodzielnego kierowania swym postępowaniem i prowadzenia swoich spraw, uwzględniającą postępowanie i zachowanie tej osoby. Sąd jest częściowo związany treścią przedmiotowej opinii. Nie może bowiem, wbrew jej wnioskowi, orzec ubezwłasnowolnienia z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego, jeżeli jedyna przeprowadzona w toku postępowania opinia biegłego jest negatywna tj. stwierdzająca, że badany nie jest chory psychicznie, nie cierpi na niedorozwój umysłowy ani nie występują innego rodzaju zaburzenia psychiczne. W takiej sytuacji sąd może jedynie oddalić wniosek o ubezwłasnowolnienie lub postanowić o zasięgnięciu opinii innego biegłego psychiatry, jeśli w świetle materiału dowodowego konkretnej sprawy, nasuną mu się istotne wątpliwości, co do prawidłowości rzeczony opinii.

Jeżeli natomiast stan konkretnej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego sąd powinien przeanalizować zasadność, potrzebę i możliwość orzeczenia ubezwłasnowolnienia częściowego.

Art. 16 Kodeksu Cywilnego wskazuje jako przesłanki ubezwłasnowolnienia częściowego:

- stan nie uzasadniający ubezwłasnowolnienia całkowitego;
- ukończenie 18 lat;
- wystąpienie choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub innego rodzaju zaburzeń psychicznych (w szczególności pijaństwa lub narkomanii);
- potrzebna pomoc do prowadzenia spraw.

Należy przy tym zwrócić uwagę na korelacje tych zapisów z zapisami Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169). Zgodnie z tymi regulacjami stosowanie instytucji ubezwłasnowolnienia częściowego powinno być

ograniczone do przypadków, gdy inne, łagodniejsze ingerencje w zdolność do czynności prawnych, osoby wymagającej pomocy, nie jest możliwa. A więc, w przypadku osób niepełnosprawnych do sytuacji, gdy nie jest wystarczające ustanowienie kuratora w trybie przepisów Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego.

W przypadku ubezwłasnowolnienia częściowego osoba objęta takim postanowieniem może działać samodzielnie, na działania te musi mieć jednak zgodę kuratora. Skutkiem ubezwłasnowolnienia częściowego jest bowiem, w przeciwieństwie do ubezwłasnowolnienia całkowitego, jedynie ograniczenie zdolności do czynności prawnych osoby ubezwłasnowolnionej.

Ubezwłasnowolniony częściowo może zatem, co do zasady, dokonywać czynności prawnych, przez które zaciąga zobowiązania lub rozporządza swoimi prawami, za zgodą kuratora. Może ponadto dokonywać czynności, do ważności których ustawa nie wymaga zgody kuratora. Przykładowo, może zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego oraz rozporządzać swoim zarobkiem, o ile sąd opiekuńczy, z ważnych powodów, nie postanowi inaczej.

Należy również podkreślić, iż ubezwłasnowolnienie częściowe oraz postanowienie sądu o ustanowieniu kuratora dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, powinno zakreślać kompetencje kuratora, poprzez dostosowanie ich do faktycznych potrzeb i ograniczeń osoby ubezwłasnowolnionej.

Jeżeli natomiast w trakcie postępowania o ubezwłasnowolnienie (zarówno częściowe, jak i całkowite) okaże się, że nie ma podstaw do ubezwłasnowolnienia osoby, której dotyczy wniosek, sąd zobowiązany jest taki wniosek oddalić. Jeżeli jednak w konkretnej sprawie sąd uzna, że występują przesłanki do ustanowienia kuratora dla osoby niepełnosprawnej, zawiadamia o tym sąd opiekuńczy (sąd rodzinny).

Pomimo wskazanych, na wstępie przedmiotowej analizy poglądów, w szczególności Rzecznika Praw Obywatelskich, jak również kierowanej w stronę instytucji ubezwłasnowolnienia krytyki, statystyki wskazują na wzrastającą z roku na rok liczbę składanych do sądów wniosków o ubezwłasnowolnienie. Zdecydowaną większość z tych wniosków stanowią wnioski o ubezwłasnowolnienie całkowite i w dużej mierze dotyczą zwłaszcza osób starszych. Wydaje się, że jest to naturalny efekt wzrastającej w naszym społeczeństwie potrzeby wsparcia osób nie radzących sobie w obrocie gospodarczym, prawnym i zmieniającej się rzeczywistości społeczno-ekonomicznej.

Do momentu zmian ustawodawczych w materii ubezwłasnowolnienia należy liczyć się zatem z coraz powszechniejszą praktyką stosowania wskazanych powyżej przepisów i instytucji ubezwłasnowolnienia zarówno częściowego, jak i całkowitego.

Autor: Justyna Łataś – Dęga – Radca Prawny